

POROČILO

Predlog naravovarstvenih ukrepov za ohranitev ptic kmetijske krajine Radenskega polja na osnovi delnega popisa stanja gnezdik v sezoni 2020

Ljubljana, oktober 2020

Naslov poročila:

Predlog naravovarstvenih ukrepov za ohranitev ptic kmetijske krajine Radenskega polja na osnovi delnega popis stanja gnezdilk v sezoni 2020

Naročnik:

Zavod za turizem in promocijo »Turizem Grosuplje«, OE Krajinski park Radensko polje, Adamičeva cesta 15, 1290 Grosuplje

Izvajalec:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), Tržaška cesta 2, 1000 Ljubljana

Odgovorna oseba:
Rudolf Tekavčič

Direktor:
dr. Damijan Denac

po evidenčnem javnem naročilu št. 430-60-018/2020

Poročilo pripravil:
Matej Gamser

Organizacija in izvedba popisa:
Gaber Mihelič, Ruj Mihelič, Tomaž Mihelič

Fotografija na naslovnici:
drevesna cipa *Anthus trivialis* ; foto: *Alen Ploj*

Povzetek

Konec maja in junija 2020 smo na območju 1. varstvene cone Krajinskega parka Radensko polje izvedli popis ptic gnezdil kmetijske krajine. Območje ima izreden naravovarstveni potencial za ohranjanje najbolj ogroženih travniških ptic. Zaradi poznih datumov popisov in izbrano popisno metodo »area count« smo le delno pridobili vpogled v stanje ptic kmetijske krajine. Zabeležili smo 229 različnih opazovanj 34 vrst ptic. 33 vrst je gnezdil. Med temi so dominirale močvirska trstnica, rjavi srakoper in rjava penica. Izoblikovali smo seznam varstveno prioriternih vrst, ki vsebuje 7 ogroženih travniških vrst ptic:

- repaljščica,
- kosec,
- prepelica,
- poljski škrjanec,
- veliki strnad,
- drevesna cipa,
- rjava penica.

Upravljalni načrt 1. varstvenega območja bi moral biti podrejen doseganju ugodnega stanja prioriternih vrst. V ta namen predlagamo 6 naravovarstvenih ukrepov:

- izvajanje pozne košnja travnikov z ozirom na ptico kosca,
- puščanje nekošenih pasov,
- uporaba zelenega mulča,
- renaturacija opuščenih travnikov,
- postavitve prež za repaljščico,
- preprečevanje hitrega izsuševanja travniških parcel.

Priporočamo izvedbo temeljite in celostne študije avifavne Radenskega polja.

KAZALO

I/III – ORNITOLOŠKI DEL.....	5
UVOD.....	5
OBMOČJE RAZISKAVE.....	6
METODE.....	8
REZULTATI POPISA IN RAZPRAVA.....	8
II/III - NARAVOVARSTVENI DEL.....	26
NARAVOVARSTVENO VREDNOTENJE PTIC KMETIJSKE KRAJINE NA RADENSKEM POLJU.....	26
PREDLOG UKREPOV ZA VARSTVO PRIORITETNIH VRST PTIC NA RADENSKEM POLJU.....	26
III/III – PREDLOG ZA IZDELAVO CELOSTNE ŠTUDIJE AVIFAVNE RADENKEGA POLJA.....	28
VIRI.....	29

I/III – ornitološki del

Uvod

Najpogostejši razlog za upad številčnosti gnezdečih populacij ptic so izguba primernih habitatov ali spremembe v njih (BirdLife International 2008). Vsaj za območje Evrope lahko trdimo, da so negativni vplivi na populacije ptic kmetijske krajine pretežno antropogenega izvora. Sem sodijo delno klimatske spremembe, lov, krivolov in druge oblike pregona na gnezdiščih, prezimovališčih in vzdolž selitvenih koridorjev, gradnja infrastruktur, depopulacija, urbanizacija, promet, vnosi invazivnih tujerodnih vrst, spremenjeni načini kmetovanja, ki so odsev kmetijske politike in konkurenčnosti na trgu... Vsi ti dejavniki lahko samostojno ali pa kombinatorno vplivajo na populacijske spremembe ptic. A ključni dejavnik pri upadu (ali porastu) populacij ptic kmetijske krajine je prav spremenjeni način kmetovanja (Busch *et al.* 2020). Spreminjanje kmetijskih praks, ki vodijo v intenzifikacijo kmetijstva, povzroča negativne trende ptic kmetijske krajine (Donald *et al.* 2001).

V Evropski uniji je bil med letoma 1980 in 2016 zabeležen 56 % upad ptic kmetijske krajine (PECBMS 2019). V Sloveniji spremljamo trende ptic kmetijske krajine od leta 2007 (Božič 2007). Število značilnih vrst ptic kmetijske krajine na nivoju cele Slovenije je med leti 2008-2019 upadlo za dobrih 20 %. Med njimi trpijo največji upad tipične travniške vrste, katerih populacije so se v istem časovnem obdobju skrčile za dobrih 37 % (Kmecl 2019).

Videti je, da zaenkrat niti temeljni in obvezujoči naravovarstveni mehanizmi (npr. Natura 2000) niso dovolj radikalni in učinkoviti, da bi preprečili ali vsaj vidno upočasnili nadaljnje upadanje omenjenih vrst. Trendi vseh vrst ptic kmetijske krajine, za katere izvajamo redni monitoring na posebnih varstvenih območjih za ptice (SPA) Natura 2000 v Sloveniji, kažejo na dolgoročni upad in izumiranje populacij (Denac *et al.* 2018). Tudi vrednotenje subvencij v okviru zgolj prostovoljnih kmetijskih ukrepov KOPOP in EK na stanje populacij ptic kmetijske krajine in biotsko raznovrstnost je pokazalo na številne rezerve in možnosti izboljšave na tem področju (Kmecl & Šumrada 2018).

Naravovarstveni monitoring ptic se izvaja z namenom lažje presoje učinkovitosti naravovarstvenih ali drugih operacij (Schmeller *et al.* 2012). S sistematičnimi in redno ponavljajočimi se popisi lahko pridobimo natančen pregled nad celotno ekologijo vzorčne populacije, ki se odraža v populacijskih trendih. Popisi z daljšo ponovitveno periodo, na primer 10 ali več let, so zanimivi predvsem s stališča primerjave stanja »prej in sedaj«. Podrobnejša interpretacija rezultatov pa velikokrat temelji na predpostavkah.

Avifavna Radenskega polja je bila prvič temeljito popisana leta 2000 (Polak 2000). Poudarek je bil namenjem gnezdilkam območja, predvsem naravovarstveno pomembnim travniškim in vodnim vrstam: čapljica, bela štoklja, postovka, prepelica, kosec, divja grlica, veliki skovik, vodomec, vijeglavka, pivka, poljski škrjanec, repaljščica, prosnik, rjava penica, rjavi srakoper ter trstni in veliki strnad. Na podlagi kartirnih popisov so določili število teritorijev večini travniških vrst ptic, iz česar so določili natančne absolutne populacijske ocene. V sklopu 8 terenskih dni so izvedli tudi 3 nočne popise ptic. Skupno so zabeležili več kot 80 različnih vrst ptic, od tega 78 z nedvomnim, verjetnim ali možnim statusom gnezdilke. Raziskava je pokazala izjemen naravovarstveni pomen Radenskega polja. Dodana vrednost

ornitološki raziskavi je tudi sočasno kartiranje podrobnih habitatnih tipov (Poboljšaj 2000), s čimer je v bodoče možna dobra primerjava med številom ptic ter kvaliteto in obsegom njihovega potencialnega habitata v določenem časovnem presledku.

V letu 2016 je bila izvedena prva ponovitev popisa po letu 2000 (Mihelič 2018). Območje in metoda popisa je bila z namenom primerljivosti identična kot v letu 2000. Skartirani so bili teritoriji travniških vrst ptic kot tudi osnovni habitatni tipi. Dodana vrednost pa je bil popis pokošenosti. V raziskavi je bilo zabeleženih 109 vrst, od tega 72 potrjenih ali možnih gnezdilic. Ugotovljen je bil drastičen upad travniških vrst. Kosec, prepelica, repaljščica poljski škrjanec in veliki strnad so v vmesnem času z območja raziskave domnevno izumrli kot gnezdilci. Polovico travnikov je bilo pokošenih pred 20. junijem, kar je veliko prezgodaj za uspešen umik in preživetje mladičev travniških vrst ptic. Poleg tega gnojenje, izsuševanje in posledično večkratna košnja povzročajo slabšanje in izginjanje naravovarstveno pomembnih tipov travišč kot tudi številčnost žuželk, glavnega plena travniških vrst ptic (Bele *et al.* 2004). Primerjava med popisoma je pokazala, da se teritoriji varstveno pomembnih travniških vrst vse bolj koncentrirajo na osrednjih ekstenzivnih mokrotnih predelih Radenskega polja, periferni intenzivirani predeli pa izgubljajo naravovarstveni pomen.

V letu 2020 smo na območju 1. varstvene cone Krajinskega parka Radensko polje izvedli delni popis stanja ptic gnezdilic. Namen poročila je predstaviti rezultate delnega popisa stanja ptic gnezdilic, predlagati ukrepe za ohranitev ali izboljšanje stanja ptic gnezdilic in njihovih habitatov ter podati predlog za izdelavo celostne študije, ki bi omogočila dobro primerjavo stanja z letoma 2000 in 2016 in bi vsebovala prioritete smernice za naravovarstveno upravljavsko načrtovanje.

Območje raziskave

Radensko polje je manjše kraško polje, pretežno obdano s strmimi gozdnatimi pobočji. Členijo ga struge treh vodotokov (Zelenka, Dobravka, Šica), retja in močile s stalno prisotno vodo. Za območje so značilne poplave v času deževnega obdobja. Najbolj razširjen habitatni tip na polju so gojeni travniki, ki so gnojeni in košeni večkrat letno. V vse manjšem obsegu so prisotni tudi mokrotni travniki, ki s kmetijskega stališča niso zanimivi, so pa najbolj dragoceni s stališča naravovarstva. Zaradi daljšega zadrževanja poplavnih voda in razmočenosti tal se na njih gospodari ekstenzivno in v omejenem obsegu. V primeru opuščanja košnje teh površin se travniki pričnejo zaraščati z visokimi steblikami in mehkolesno močvirsko vegetacijo. Le-ta, predvsem v obliki grmišč, obrašča tudi struge vodotokov (Peterlin 2007, <https://www.radenskopolje.si/narava/posebnosti-narave/>).

Radensko polje ima status krajinskega parka. Znotraj osrednjega dela krajinskega parka ležita dve varstveni območji. 1. varstveno območje je območje naravovarstveno najvrednejših habitatnih tipov in je prednostno namenjeno uresničevanju varstva in ohranjanja naravnih vrednot in ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih habitatov. Na prvem varstvenem območju se izvaja kmetijska dejavnost, ki je prilagojena doseganju ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst, njihovih habitatov ter habitatnih tipov. Prvo varstveno območje obsega predvsem območja zgojitve najvrednejših in najbolj

ogroženih travniških habitatnih tipov v območju pogostih poplav, območje vodotokov in barjanskih predelov, območje najbolj ogroženih rastlinskih vrst, osrednji del habitata varovanih in ogroženih vrst metuljev, osrednji del habitatov varovanih in ogroženih travniških vrst ptic ter habitat varovanih in ogroženih vrst kačjih pastirjev, dvoživk in plazilcev. Varstveni režim v 1. varstvenem območju naj ne bi dovoljeval intenziviranja kmetijske pridelave, če le-ta neugodno vpliva na stanje rastlinskih in živalskih vrst in njihovih habitatov oziroma habitatnih tipov, ter paše živine (Uradni list RS 2011, Uradni list RS 2012). Površina 1. varstvenega območja znaša 166 ha.

Slika 1: 1. varstveno območje v Krajinskem parku Radensko polje - območje popisa v letu 2020 – smo razdelili na ploskvi A in B.

Metode

V letu 2020 smo popisovali ptice gnezdilke v 1. varstveni coni Krajinskega parka Radensko polje. Popisovali smo po metodi »area count« (Bibby *et al.* 2000). Popisovalec je po lastni presoji izbral popisno pot in jo na podlagi izkušenj prilagodil tako, da čim bolj zadosti raziskovalnemu namenu. Pri tem uporablja znanje in izkušnje glede specifičnih habitatnih zahtev določenih vrst ptic, ki jih nato v takem habitatu tudi poskuša najti. Popisovalec je vsako opazovanje vrisal na DOF, na katerem je bila predhodno izrisana meja 1. varstvene cone Radenskega polja.

Datuma popisov sta bila 29. maj in 28. junij 2020. Zaradi velikosti območje smo popisovali na isti dan ločeno, z dvema popisovaloma. Skuaj smo tako izvedli 4 obiske terena na dveh ločenih ploskvah. Oba popisa sta bila opravljena v zgodnjih jutranjih in dopoldanskih urah, ko je aktivnost ptic največja. Popisa sta potekala ob ugodnih vremenskih pogojih, t.j. brez megle, močnega vetra ali dežja.

Zaradi lažje organizacije popisa in boljše preglednosti smo 1. varstveno cono dodatno razdelili na 2 ločeni ploskvi (A in B) (Slika 1). Ploskev A je bila popisana le v prvem popisu.

Zabeleženim vrstam smo za vsak popis ločeno določili število opazovanj. Kot končni rezultat je bila za posamezno vrsto upoštevana višja vrednost števila opazovanj izmed obeh popisov. Na terenu je bila posebna pozornost namenjena zmanjšanju tveganja večkratnega zapisa opazovanja istega osebka ali para. Tako lahko v grobem enačimo število opazovanj s številom parov. Vendar to število ne pomeni absolutnega številčnega stanja ptic na popisnem območju! Vsem zabeleženim vrstam smo tudi ob pomoči predhodne literature Polak S. (2000) in Mihelič R. (2018) pripisali domneven gnezditveni status.

V poročilu grafično in primerjalno obravnavamo ciljno skupino naravovarstveno pomembnejših ptic kmetijske krajine, ki smo jih zabeležili na popisih v letu 2020.

Pri poimenovanju ptic smo slovenska imena povzeli po Jančar *et al.* (1999), latinska pa po nomenklaturi v HBW, BirdLife International (2017).

Rezultati popisa in razprava

Ob prvem popisu smo skupno zabeležili 196 opazovanj (28 na ploskvi A, 168 na ploskvi B) 30 različnih vrst ptic (12 na ploskvi A, 29 na ploskvi B).

Ob drugem popisu smo na ploskvi B zabeležili 162 opazovanj 30 različnih vrst ptic.

Ob upoštevanju višje vrednosti števila opazovanj izmed obeh popisov lahko kot končni rezultat navedemo 229 opazovanj (28 na ploskvi A, 201 na ploskvi B) 34 različnih vrst ptic (12 na ploskvi A, 33 na ploskvi B) (Tabela 1).

Vse zabeležene vrste, z izjemo sive čaplje, imajo na popisnem območju status gnezdilke. Vendar to nikakor ne pomeni, da se tudi vsa gnezda teh gnezdilic nahajajo znotraj popisnega

območja. Nekaterim vrstam, ki so tudi v času gnezdenja bolj mobilne ali pa imajo velike prehranjevalne teritorije (npr. kmečka lastovka, kanja), nudi Radensko polje prvovrstni lovni habitat.

Tabela 1: Rezultati delnega popisa stanja ptic v gnezdilni sezoni 2020. Z rdečo pisavo so označene naravovarstveno pomembnejše vrste ptic kmetijske krajine.

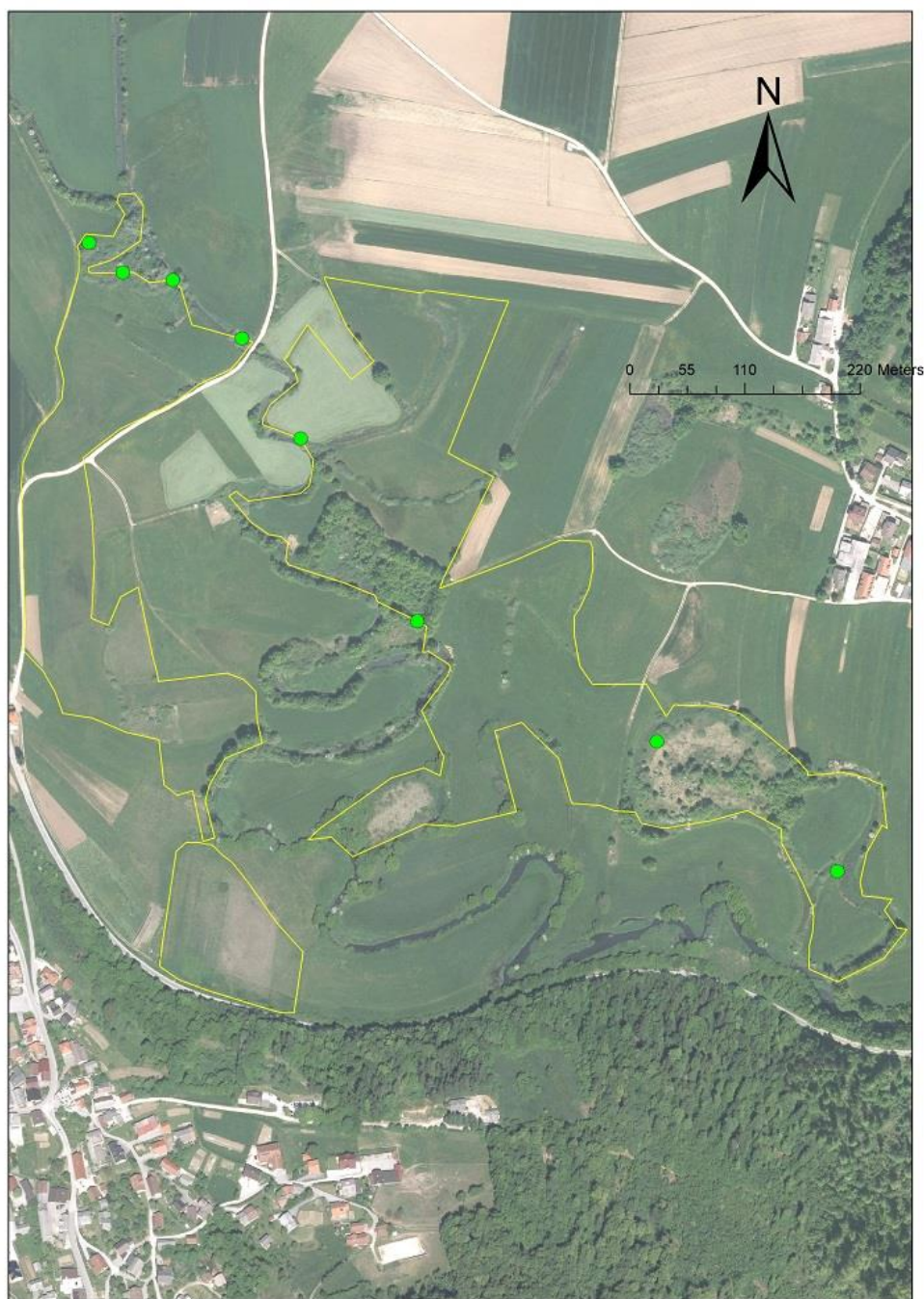
vrsta		št. opazovanj 1			št. opazovanj 2	Nmax			domnevni status
		A	B	A+B	B	A	B	A+B	
močvirska trstnica	<i>Acrocephalus palustris</i>	8	29	37	19	8	29	37	G
rjavi srakoper	<i>Lanius collurio</i>	3	29	32	22	3	29	32	G
rjava penica	<i>Sylvia communis</i>	3	22	25	26	3	26	29	G
prosnik	<i>Saxicola torquatus</i>	3	13	16	9	3	13	16	G
drevesna cipa	<i>Anthus trivialis</i>		11	11	11		11	11	G
lišček	<i>Carduelis carduelis</i>	1	2	3	7	1	7	8	G
rumeni strnad	<i>Emberiza citrinella</i>		7	7	8		8	8	G
grivar	<i>Columba palumbus</i>	1	6	7	3	1	6	7	G
siva vrana	<i>Corvus corone (ssp. cornix)</i>	2	1	3	5	2	5	7	G
slavec	<i>Luscinia megarhynchos</i>	3	3	6	4	3	4	7	G
kmečka lastovka	<i>Hirundo rustica</i>		6	6			6	6	G
kos	<i>Turdus merula</i>		5	5	6		6	6	G
sraka	<i>Pica pica</i>		5	5	5		5	5	G
škorec	<i>Sturnus vulgaris</i>		5	5	1		5	5	G
črnoglavka	<i>Sylvia atricapilla</i>	1	2	3	4	1	4	5	G
siva čaplja	<i>Ardea cinerea</i>	1	1	2	3	1	3	4	MG
kanja	<i>Buteo buteo</i>		3	3	4		4	4	G
velika sinica	<i>Parus major</i>		2	2	4		4	4	G
mali detel	<i>Dryobates minor</i>	1	1	2	2	1	2	3	G
vijeglavka	<i>Jynx torquilla</i>		3	3	1		3	3	G
kobilar	<i>Oriolus oriolus</i>				3		3	3	G
dlesk	<i>Coccothraustes coccothraustes</i>		2	2	2		2	2	G
veliki detel	<i>Dendrocopos major</i>		2	2	2		2	2	G
veliki strnad	<i>Emberiza calandra</i>		2	2	1		2	2	G
ščinkavec	<i>Fringilla coelebs</i>				2		2	2	G
pisana penica	<i>Sylvia nisoria</i>		1	1	2		2	2	G
cikovt	<i>Turdus philomelos</i>				2		2	2	G
zelenec	<i>Chloris chloris</i>		1	1	1		1	1	G
labod grbec	<i>Cygnus olor</i>	1		1		1		1	G
postovka	<i>Falco tinnunculus</i>		1	1	1		1	1	G
šoja	<i>Garrulus glandarius</i>		1	1	1		1	1	G
poljski vrabec	<i>Passer montanus</i>				1		1	1	G
vrbbji kovaček	<i>Phylloscopus collybita</i>		1	1			1	1	G
grilček	<i>Serinus serinus</i>		1	1			1	1	G
	skupno št. opazovanj	28	168	196	162	28	201	229	
	skupno št. vrst	12	29	30	30	12	33	34	

Močvirska trstnica, rjavi srakoper, rjava penica, prosnik in drevesna cipa zastopajo 5 največkrat opaženih vrst v naši študiji in skupno predstavljajo več kot polovico vseh zabeleženih opazovanj. Vendar ta vrstni red prav gotovo ne odraža realne celostne slike stanja gnezdilke na popisnem območju. Razloge za tak rezultat lahko iščemo v ciljnem subjektivnem izboru popisne poti glede na specifično ciljnost popisa. Poleg tega pa sta bila oba popisa zaradi poznega začetka raziskave izvedena zelo pozno v gnezditveni sezoni, ko številne pogoste vrste in zgodnje gnezdilke postanejo težje zaznavne ali pa zapustijo območje, kar pa npr. ne velja za pozne gnezdilke, kot sta močvirska trstnica in rjavi srakoper.

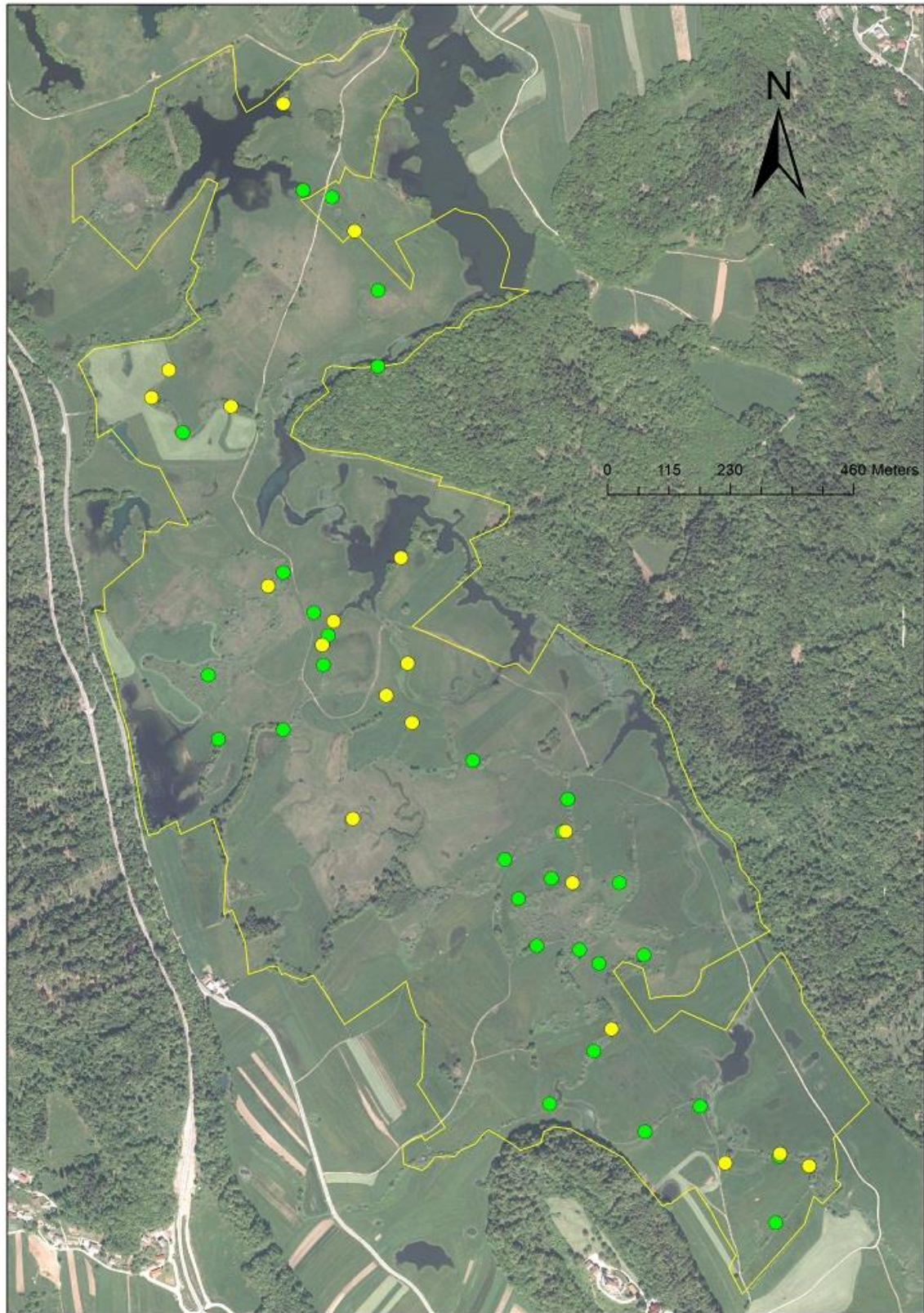
Na popisih smo zabeležili 10 naravovarstveno pomembnejših vrst ptic kmetijske krajine. Med njimi ni nekaterih varstveno najpomembnejših travniških vrst (repaljščica, kosec, prepelica, poljski škrjanec), ki so med letoma 2000 in 2016 domnevno izumrle kot gnezdilke s področja raziskave (Mihelič 2018). A glede na dobro zastopanost ostalih vrst menimo, da je z ustreznim upravljavskim načrtom, ki bi vseboval ukrepe za izboljšanje stanja travniških vrst, možno zagotoviti ustrezne pogoje in površino, da se izginule vrste vrnejo.

Močvirska trstnica

Vrsti ustreza grmovna mehkolesna vegetacija z gosto podrastjo v obliki steblik in bližina vode. Prav tako jo najdemo ob zaraščenih melioracijskih jarkih in opuščeni mokrotnih travnikih. Veliko razliko o številu opazovanj med 1. in 2. popisom lahko razložimo z zmanjšano intenziteto petja z napredovanjem gnezditve. Razen po petju je to vrsto težko zaznati. Populacijska ocena v letu 2000 je znašala 30-40 parov, v letu 2016 pa 40-50 parov. Tej vrednosti se je približal tudi rezultat našega popisa. Močvirska trstnica prebiva v vmesnih sukcesijskih fazah. Domnevni porast populacije bi lahko šel tudi na račun opuščanja rabe mokrotnih travnikov.

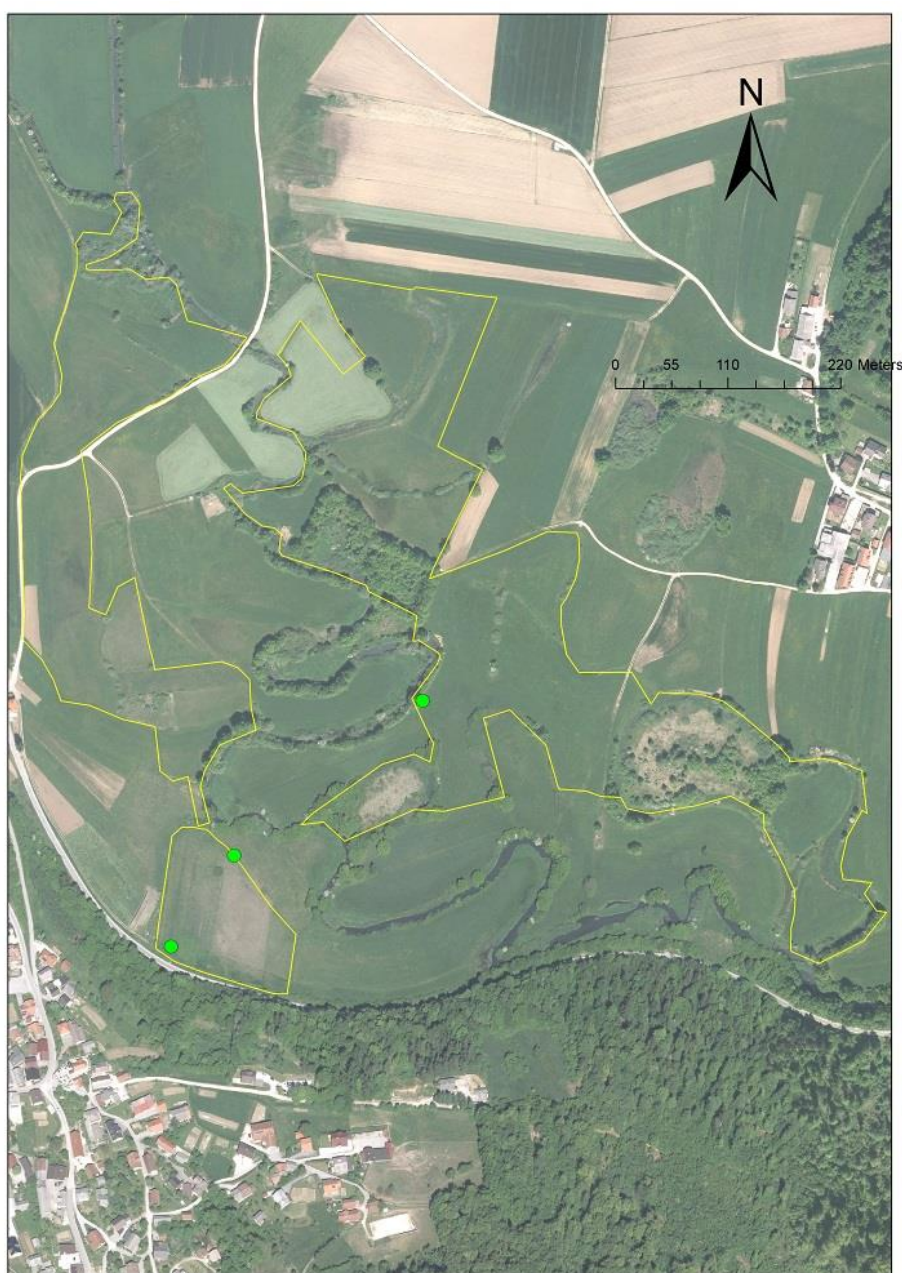
Slika 2: Mesta opazovanj močvirske trstnice na ploskvi A v prvem popisu.

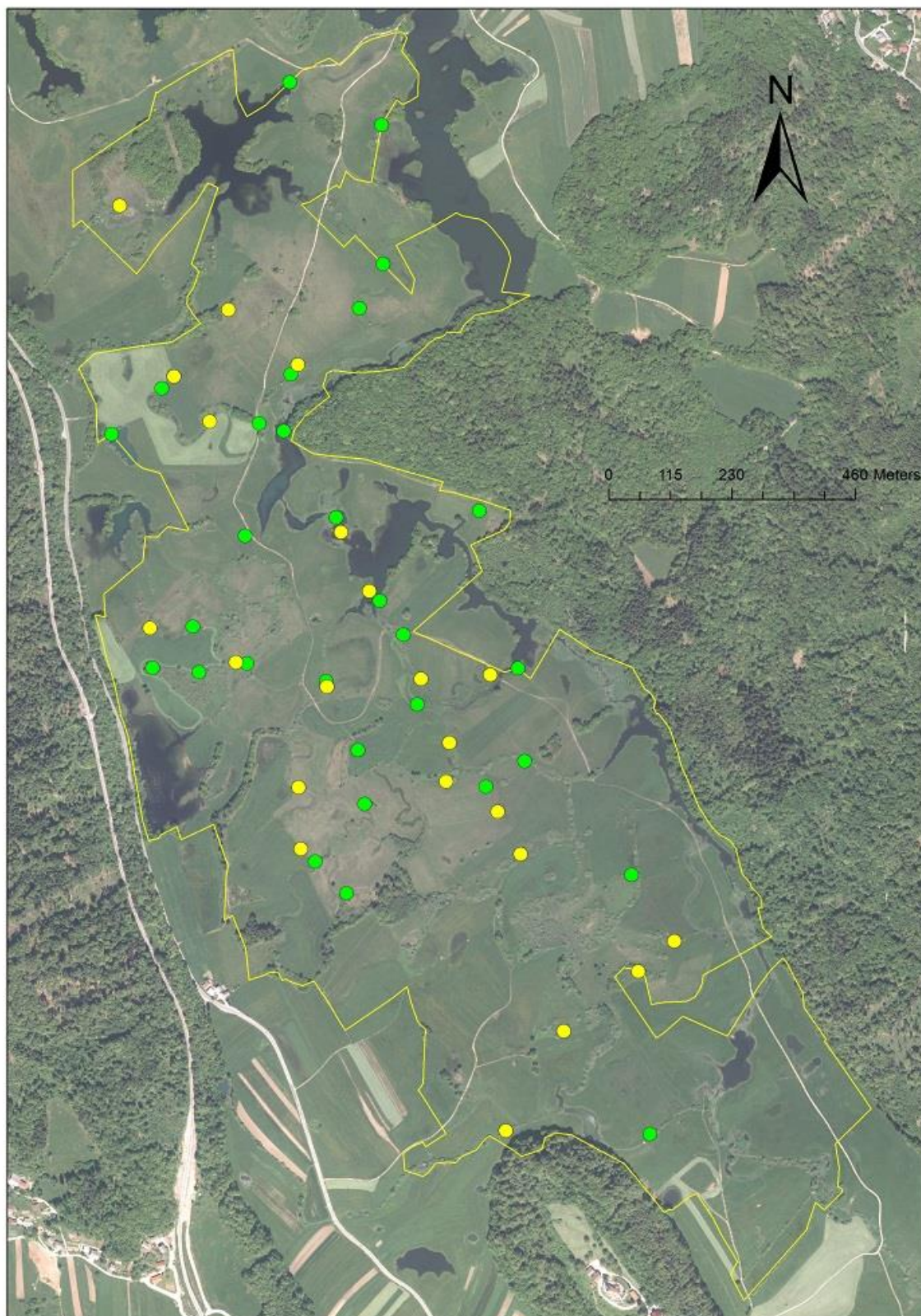
Slika 3: Mesta opazovanj močvirske trstnice na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

Rjavi srakoper

Vrsta živi v mozaični krajini s prevladujočim travniškim habitatom, obvezni elementi pa so gosti in trnasti grmi, ki so lahko posamično razpršeni po območju ali pa so sklenjeni v obliki mejic ali grmovnih zaplat. Lovi velike žuželke, za katerimi opreza z izpostavljenih prež. Za preživetje velikih žuželk je nujna pozna košnja oz. puščanje nepokošenih refugijev za žuželke ob robovih grmov. Nepokošene refugije v realnosti največkrat nadomeščajo fragmentirani predeli z opuščeno rabo, a s pretiranim zaraščanjem postanejo neprimerni. Populacijski oceni iz let 2000 in 2016 znašata do 16 parov. Leto 2020 je bilo za vrsto marsikje po Sloveniji nadpovprečno (DOPPS *neobjavljeno*, Gamser *v pripravi*, *lastni podatki*), čemur govori v prid visoko število opazovanj. Obstaja možnost, da je 1. popis zajel nekatere pozne osebe na selitvi.

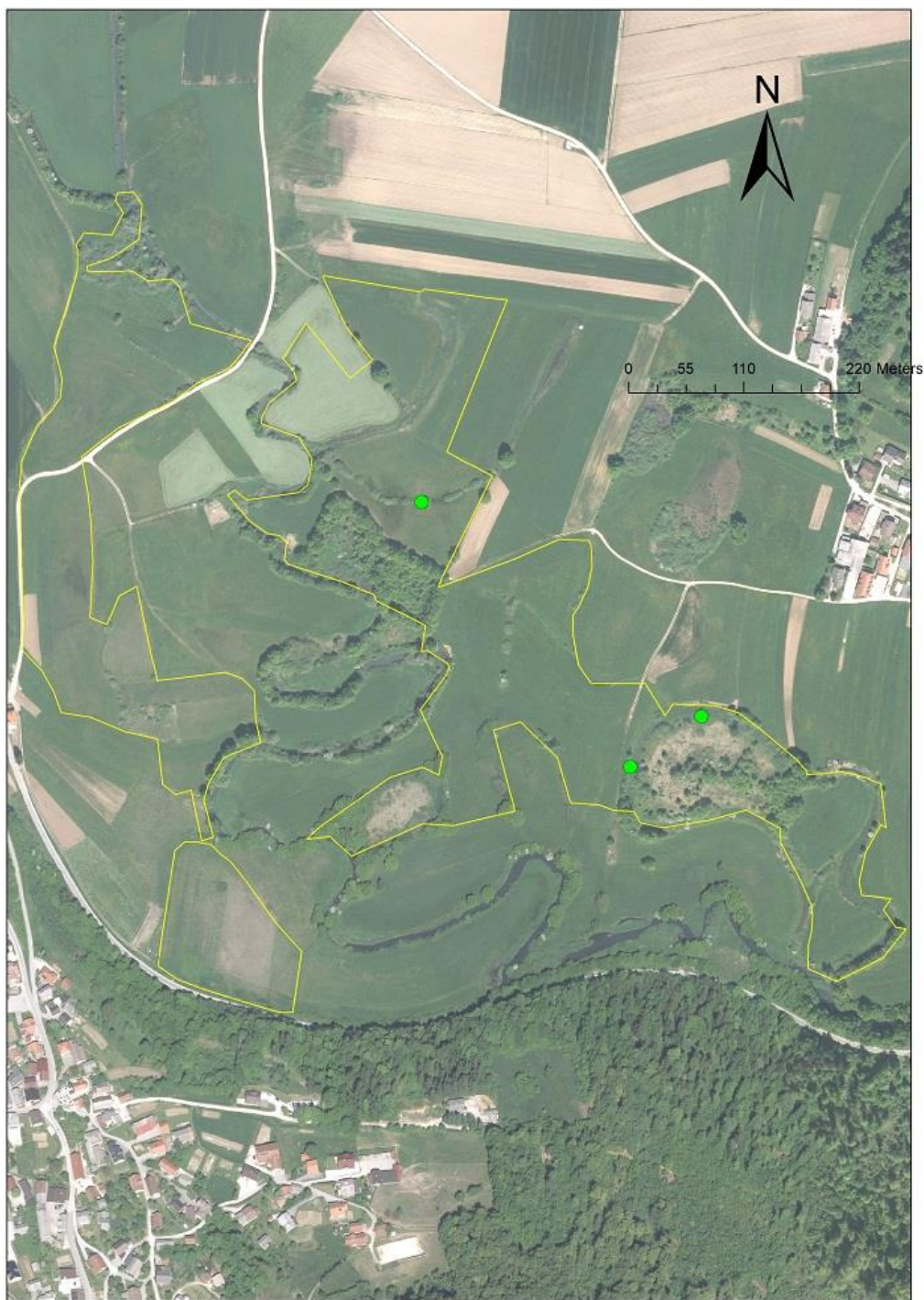
Slika 4: Mesta opazovanj rjavega srakoperja na ploskvi A v prvem popisu.

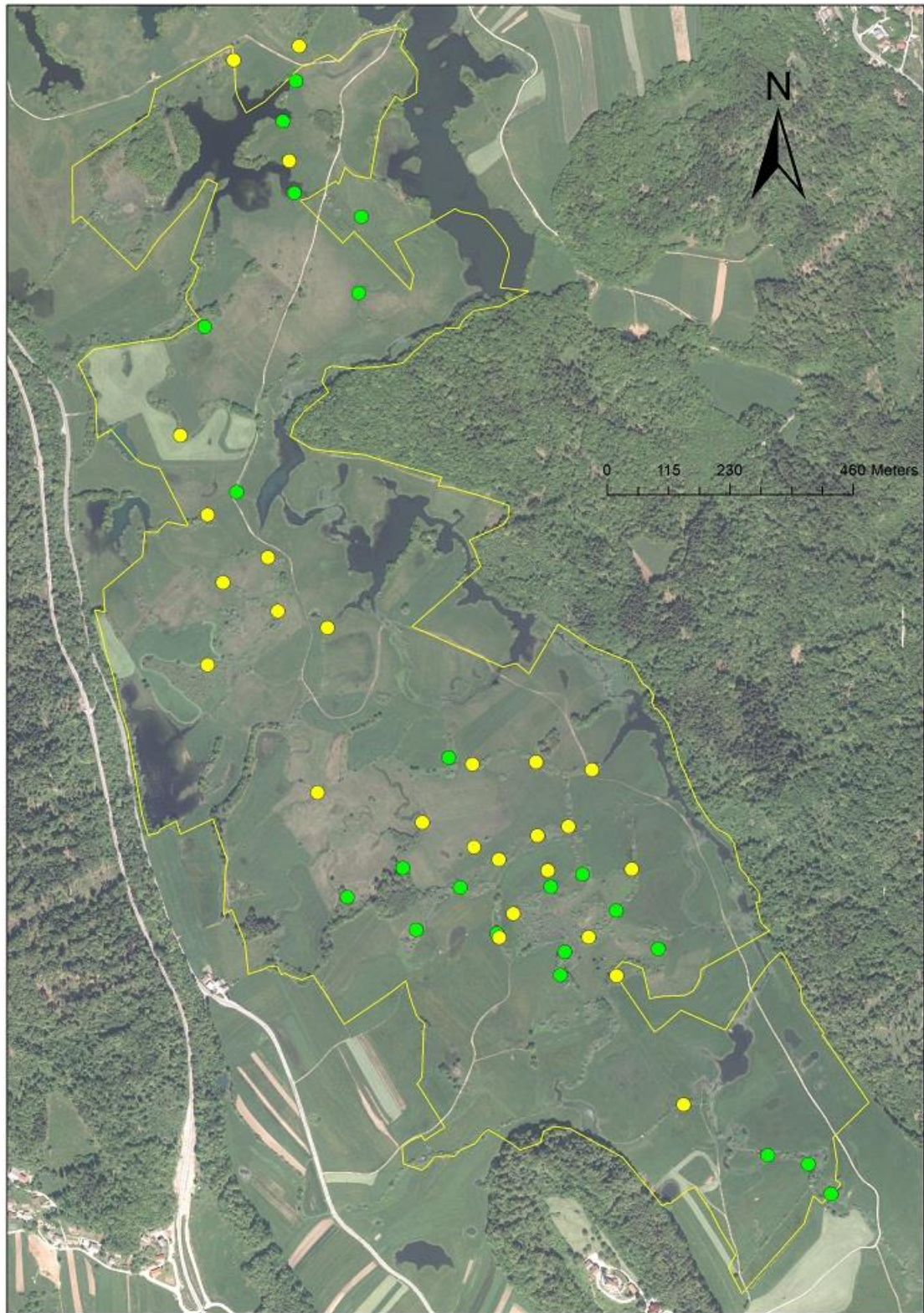
Slika 5: Mesta opazovanj rjavega srakoperja na ploskvi *B. Zelena* – 1. popis; rumena – 2. popis.

Rjava penica

Vrsti ustrezajo goste mejice in nizke grmovne zaplate, nemalokrat pa tudi pozno košeni in opuščeni mokrotni travniki, ki premorejo visoke steblike ali kakšen grm. Za razliko od močvirske trstnice ni vezana na bližino vode oz. razmočena tla, čeprav si na Radenskem polju delita zelo podoben habitat. Populacijski oceni za 2000 in 2016 sta isti in znašata 40-50 parov. Na podlagi našega popisa predvidevamo, da ostaja populacijska ocena nespremenjena, a je realno stanje verjetno bližje spodnji meji.

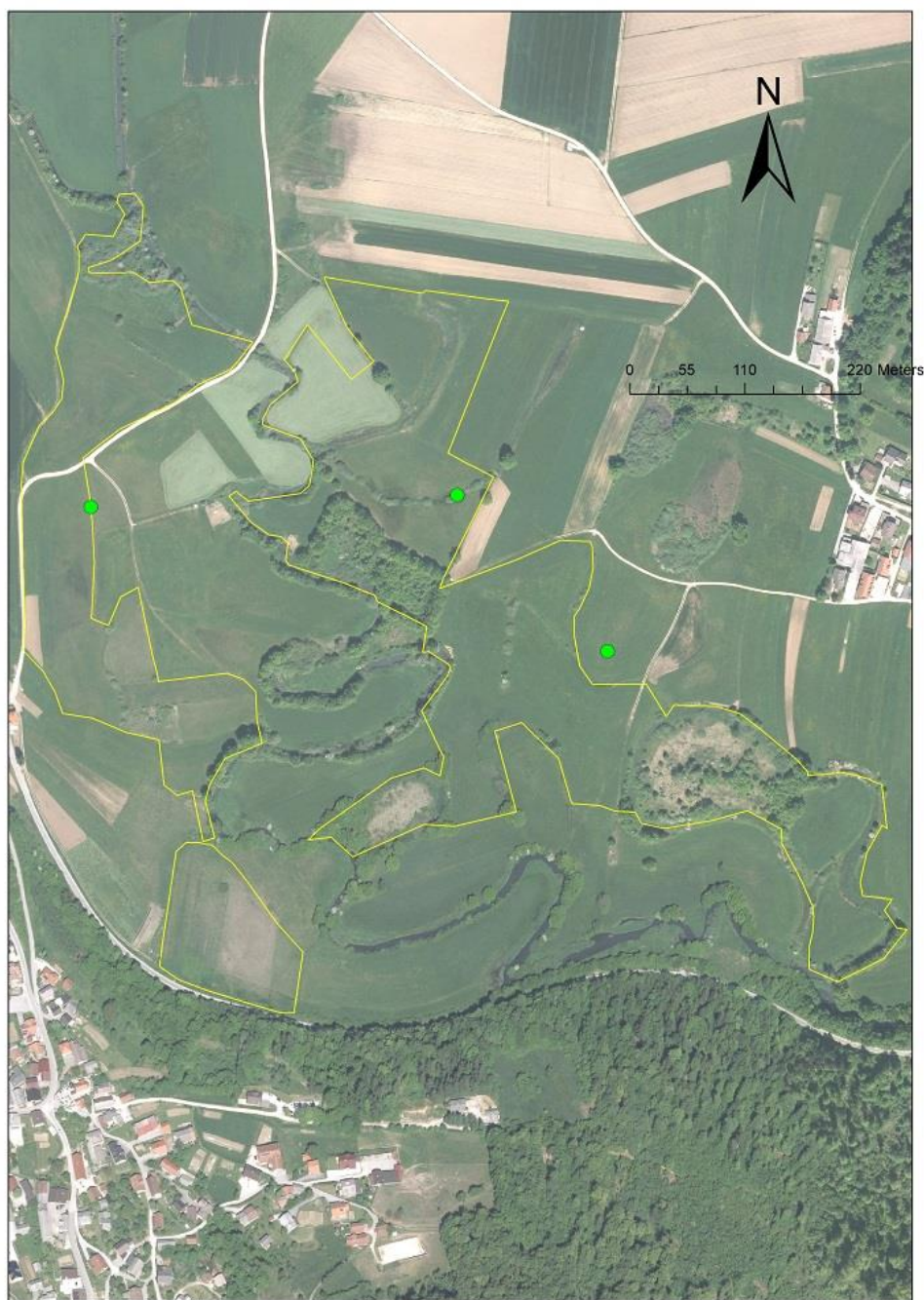
Slika 6: Mesta opazovanj rjave penice na ploskvi A v prvem popisu.

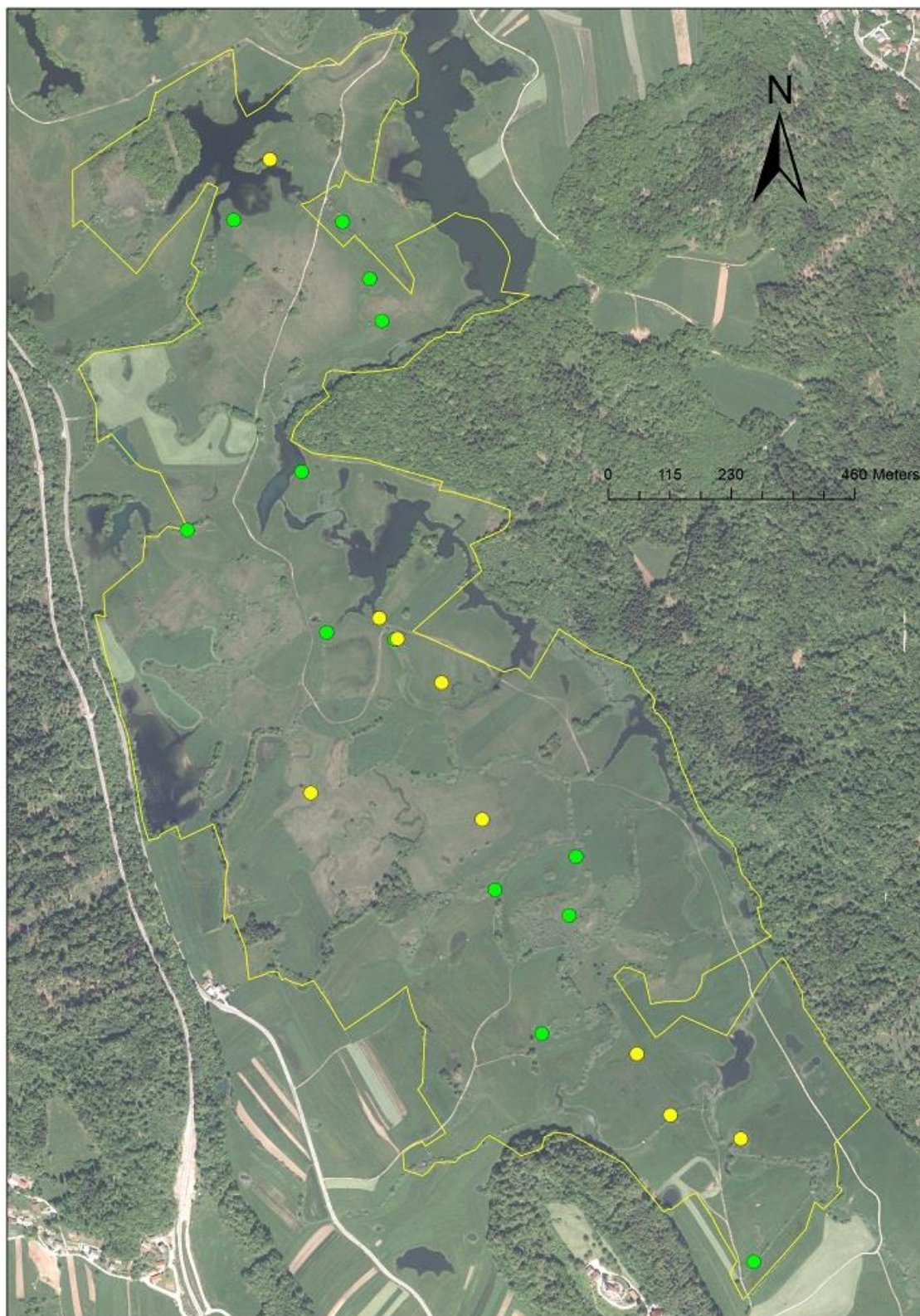
Slika 7: Mesta opazovanj rjave penice na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

Prosnik

Vrsta prične z gnezdenjem zgodaj, precej pred 1. izvedenim popisom v letu 2020. Zato njihovo številčnost na podlagi zbranih opazovanj težko interpretiramo, četudi je čas naših popisov sovpadal z drugim leglom. Po vsej verjetnosti se njihova populacija med podrobnim popisom leta 2016, ko je bilo ugotovljenih 14-18 parov, in sedaj ni pretirano spremenila. Za razliko od sorodne repaljščice, ki ji bolj ustrezajo pozno košeni in z rastjem revni travniki z visokimi steblikami ali pa opuščeni, a ne pretirano zaraščeni travniki, najdemo prosnika tudi v močno zaraščeni travnikih ter ob izsuševalnih kanalih posejanih z nizkimi grmi in redkih mejicah.

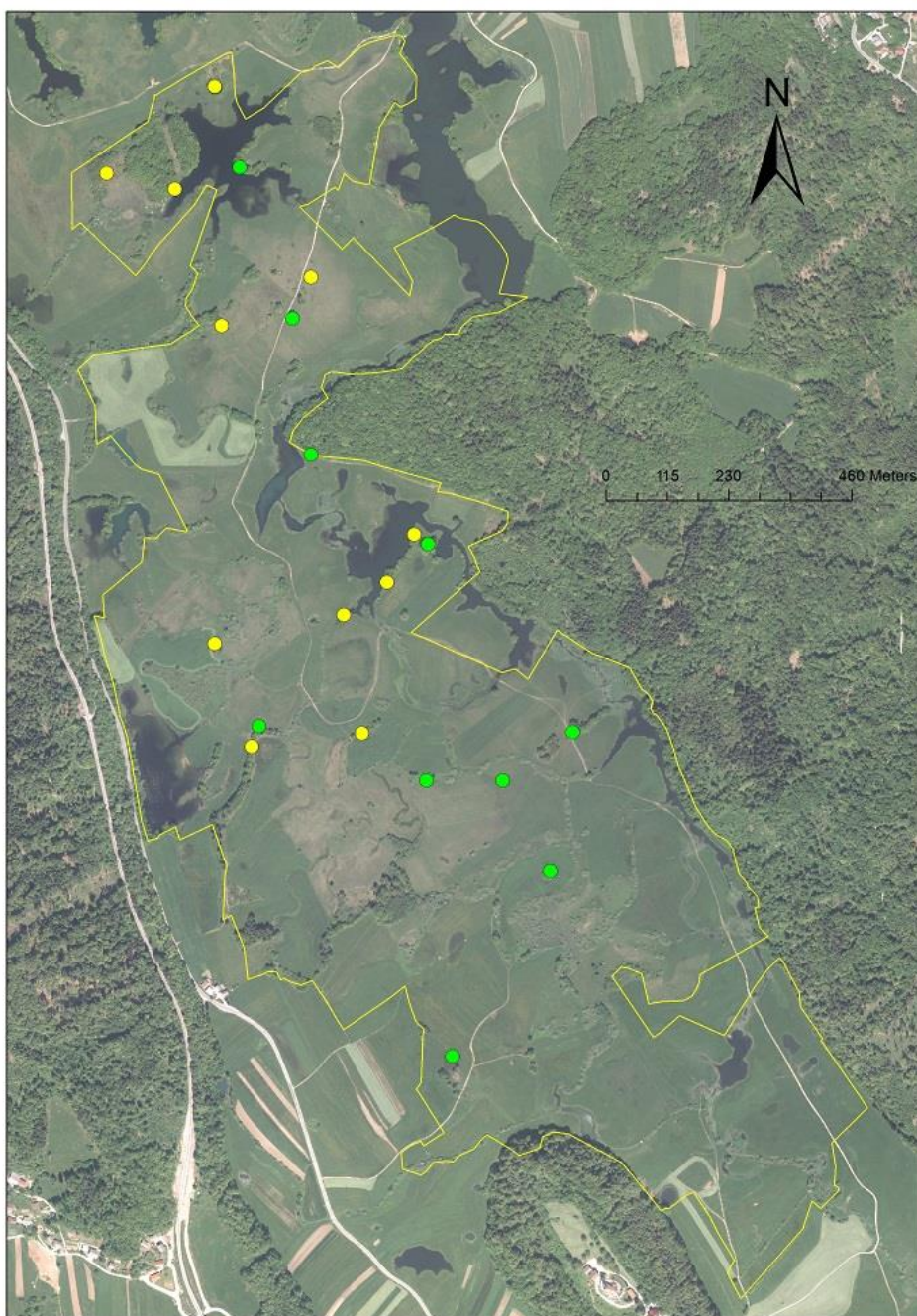
Slika 8: Mesta opazovanj prosnika na ploskvi A v prvem popisu.

Slika 9: Mesta opazovanj prosnika na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

Drevesna cipa

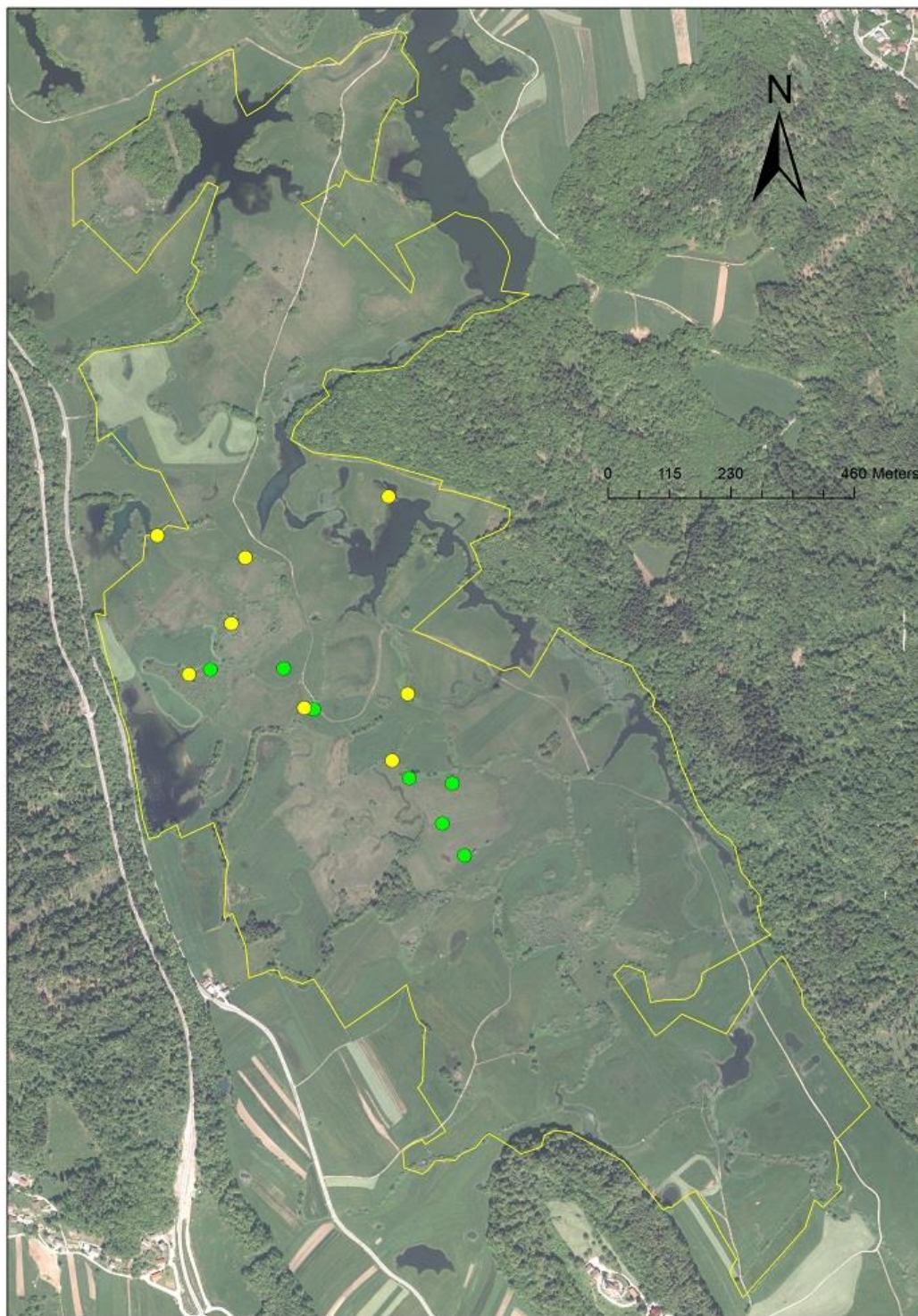
Je naravovarstveno zelo pomembna travniška vrsta, ki izbira pozno košene travnike. V svojem teritoriju so posamezna drevesa, višji grmi, tudi morebitni daljnovodi, nepogrešljivi elementi, s katerih izvaja svatovske lete. Vrsta se skoraj izključno pojavlja na osrednjem delu Radenskega polja, kar kaže na veliko spremembo ustreznosti habitata na perifernem delu, kjer je bilo v študiji iz leta 2000 najdenih največ teritorijev. V letu 2000 je veljala za eno izmed najpogostejših gnezdil Radenskega polja (60-80 parov), a se je populacija do leta 2016 več kot prepolovila. Na nadaljnji upad nakazujejo tudi naši podatki, čeprav je zelo verjetno, da je nizko število opazovanj posledica poznih popisnih datumov za to vrsto.

Slika 10: Mesta opazovanj drevesne cipe na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

Rumeni strnad

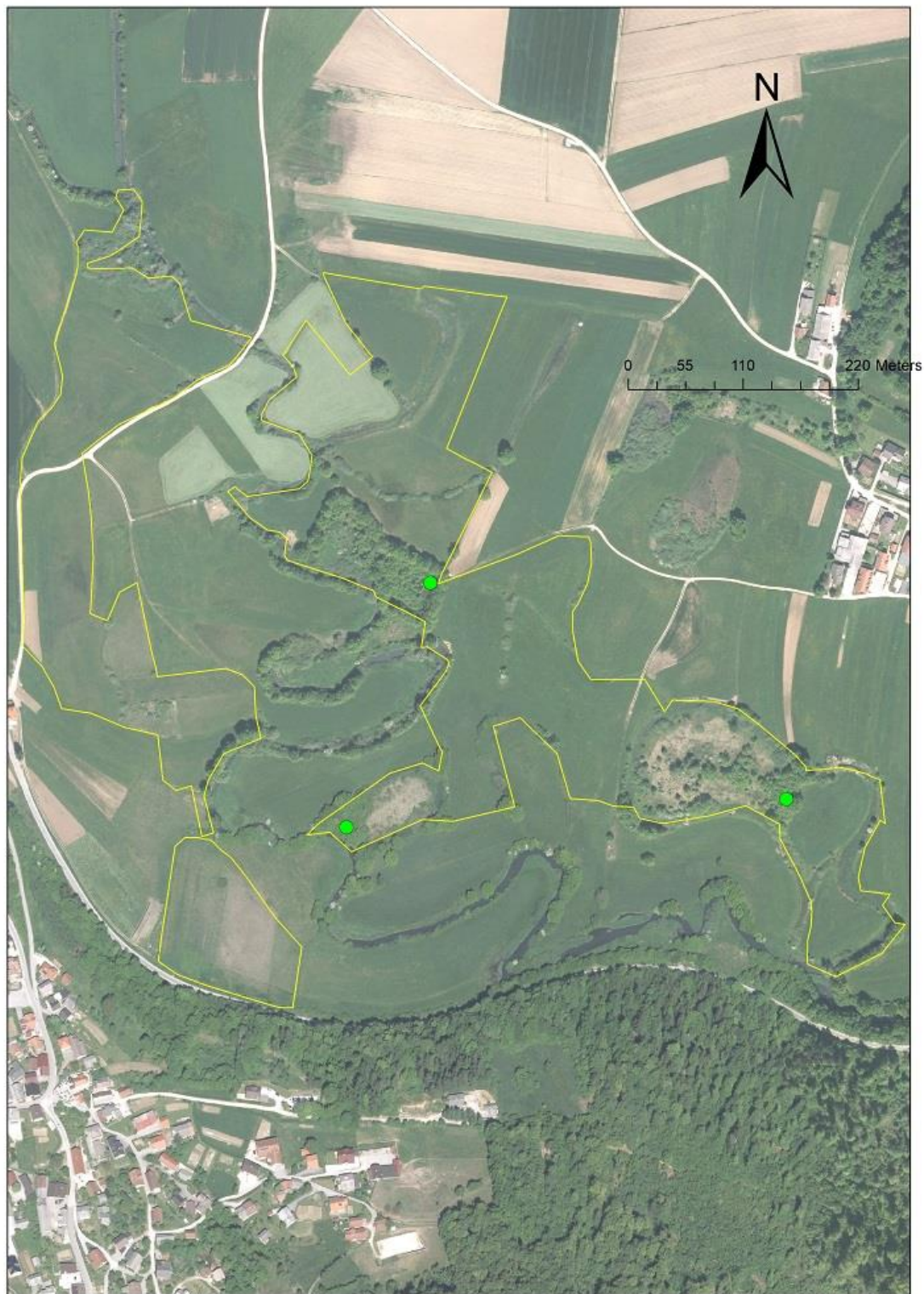
Tudi za okvirno določitev številčnosti rumenega strnada so bili popisni datumi zastavljeni prepozno. Kljub temu je videti, da je rumeni strnad na območju raziskave še kar redka vrsta, kar je bilo ugotovljeno že leta 2000. Vrsta se pojavlja na predelih z nizko in redkejšo vegetacijo. Prisotnost mejic in golih tal je tudi ključnega pomena.

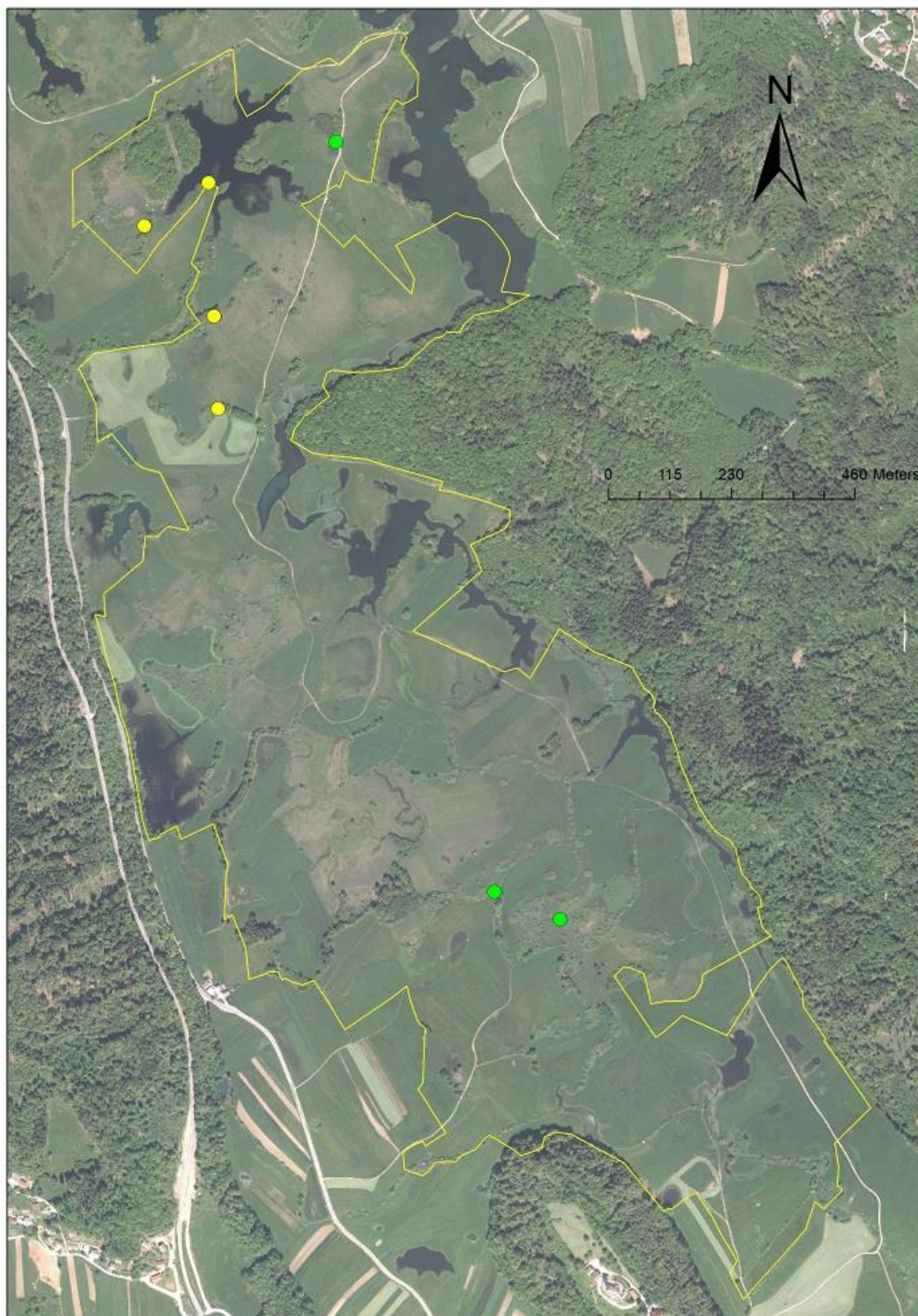
Slika 11: Mesta opazovanj rumenega strnada na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

Slavec

Vrsta je dobro odkrivna po svojem petju. Naseljuje predele mehkolesne vegetacije ob vodotokih Radenskega polja. Populacije je morda celo višja kot leta 2000, ko je bila ocenjena na 4-6 parov.

Slika 12: Mesta opazovanj slavca na ploskvi A v prvem popisu.

Slika 13: Mesta opazovanj slavca na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

Vijeglavka

Vrsta je sekundarna duplarica. To pomeni, da mora njen teritorij vsebovati drevesa z dupli, v katerih gnezdi. Prehranjuje se z mravljami, kar pomeni, da potrebuje gola tla oziroma predele z zelo redko in nizko vegetacijo. Radensko polje v osnovi ni najbolj primeren habitat za to vrsto.

Slika 14: Mesta opazovanj vijeglavke na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

Veliki strnad

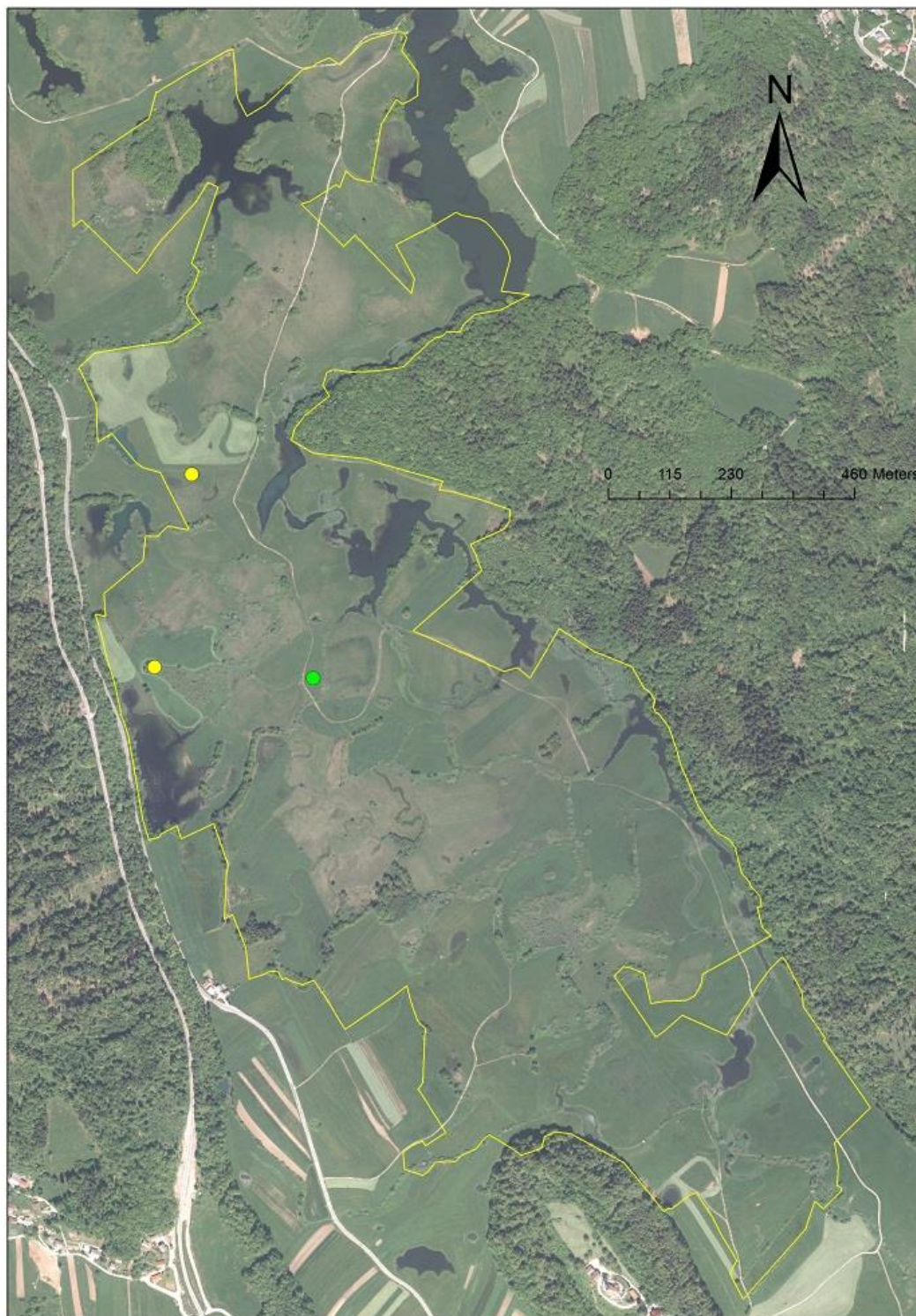
Habitat velikega strnada na Radenskem polju so varstveno najpomembnejši ekstenzivni mokrotni travniki s posameznimi grmi ali drevesi, od koder pojejo. V letu 2000 sta zagotovo gnezdila 2 para, v letu 2016 pa gnezditev ni bila potrjena. Menimo, da je vrsta na Radenskem polju maloštevilna in neredna gnezdilka izjemnega naravovarstvenega pomena.

Slika 15: Mesta opazovanj velikega strnada na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

Pisana penica

Ta redka vrsta v prejšnjih popisih ni bila odkrita. V osnovi živi v podobnem habitatu kot rjavi srakoper, zelo pogosto ju lahko vidimo oziroma slišimo skupaj. Njen teritorij običajno vsebuje višja posamezna drevesa ali redke sestoje, pod katerimi pa uspeva zelo gosto, nemalokrat trnasto grmičevje.

Slika 16: Mesta opazovanj pisane penice na ploskvi B. Zelena – 1. popis; rumena – 2. popis.

II/III - naravovarstveni del

Naravovarstveno vrednotenje ptic kmetijske krajine na Radenskem polju

Med ugotovljenimi vrstami ptic kmetijske krajine Radenskega polja lahko izluščimo naravovarstveno najpomembnejše ali prioritete vrste. Ker smo v lokaciji še vedno prepoznali izreden potencial tudi za nekatere izginule vrste, smo le-te prav tako upoštevali:

- repaljščica,
- kosec,
- prepelica,
- poljski škrjanec,
- veliki strnad,
- drevesna cipa,
- rjava penica.

Menimo, da je potrebno upravljalni načrt 1. varstvene cone prioriteto in v največji možni meri prilagoditi zgoraj omenjenim vrstam. Ptice so krovni indikatorji kvalitete stanja ekosistema, ki ga sestavlja vsa živa in neživa narava (Trontelj 1994). S tem, ko jih varujemo, ugodimo tudi vsem ostalim vrstam tega ekosistema.

Močvirsko trstnico, rjavega srakoperja, pisano penico in slavca pa lahko na Radenskem polju označimo kot manj prioritete. A še vedno ostajajo ciljne vrste, ki jih je potrebno ohraniti in biti pozoren na njih pri načrtovanju in izvajanju upravljalnega načrta.

Predlog ukrepov za varstvo prioritete vrst ptic na Radenskem polju

1.) ekstenzivni travniki s »prenovljenim VTR« načinom upravljanja

Konkreten opis ukrepa, ki bi ga bilo potrebno prednostno izvajati na celotnem osrednjem delu Radenskega polja in na vseh ostalih mokrotnih travnikih ter v čim večji meri tudi drugje, je sledeč.

Vsako leto, okvirno med 20. majem in 1. junijem je potrebno opraviti vsaj 2 nočna popisa koscev z razmakom vsaj 7 dni. Tam, kjer je kosec prisoten (lokacija pojočega kosca mora biti zares točna), se vse travniške GERKe, ki padejo v krog s polmerom 150 m od pojočega kosca, pokosi kadarkoli po 1. avgustu. Vse ostale GERKe se lahko pokosi prej, a ne pred 10. julijem. Košnja v vsakem primeru poteka na pticam prijazen način (od enega proti drugemu robu parcele ali od sredine proti robu parcele ali pa od zunanosti proti sredini parcele, a z obveznim puščanjem rešilnega nepokošenega otoka - najkrajša stranica meri vsaj 10 m, ki se ga lahko naknadno pokosi vsaj 3 dni kasneje; 3. možnost je zelo primerna za velike GERKe). Spravilo je ne glede na datum košnje obvezno. Kakršnokoli gnojenje ni dovoljeno, prav tako velja prepoved paše.

Opomba: predlog takšnega ukrepa znotraj KOPOP sheme se trenutno oblikuje v pilotnem projektu »Preizkus dvostopenjskega izvajanja ukrepa VTR« v okviru PRP in podukrepa M16.5.

2.) nekošeni pas

Ukrep bi se izvajal v kombinaciji s 1. ukrepom. Določen manjši delež travniškega GERKa bi ostal nepokošen do naslednjega leta, ko bi se ga lahko pokosilo po 10. juliju oziroma 1. avgustu. V primeru porasta invazivnih tujerodnih vrst rastlin se ukrep nepokošenega pasa ne prakticira oziroma se ukrep kolobari.

3.) uporaba zelenega mulča

V osnovi gre za to, da se takoj po košnji varstveno najpomembnejših travišč brez invazivnih tujerodnih vrst po 10. juliju (oziroma ko trava semeni) pokošeni material nemudoma raztrosi na območje zelene revitalizacije oziroma renaturacije. S tem obogatimo ponekod osiromašeno naravno semensko banko v tleh in pripomoremo k izboljšanju habitatnih tipov.

4.) renaturacija opuščenih mokrotnih travnikov

Ta ukrep zahteva ročno ali strojno odstranjevanje morebitne lesne vegetacije in vzpostavitev mokrotnih travnikov, primernih za košnjo. Z željo po ohranitvi nekaterih struktur (posamezni grmi, drevesa so veliko manj primerna) naj bodo le-te locirane na robovih parcel in v majhnem številu. Vzpostaviti želimo travišče, ne grmišče.

5.) preže za repaljščico

Mokrotne ekstenzivne travnike, ki predstavljajo habitat repaljščici, lahko izboljšamo z nameščanjem dodatnih prež. Na travnike preprosto postavljamo dodatne preže v obliki pokončnih ravnih palic (bambus) ali šib. Pomembno je, da so te palice ali šibe dovolj dolge, da sežejo nad višino trave (iz zemlje naj gledajo dober 1 meter), a hkrati naj bodo zelo ozke. Želimo, da na njih posedajo repaljščice in ne morebitni plenilci travniških vrst (npr. vrane, srake, ujede). Tovrstne preže lahko postavljamo ob robovih parcel, da ne motijo pri košnji. Preže so lahko postavljene precej na gosto, naprimer na vsakih 10 metrov. Primera dobre prakse postavljanja prež za repaljščice sta opisana v Siering & Feulner (2017) in Kleewein (2019). Z izvedbo ukrepa se naj prične takoj, a le na tistih mokrotnih travnikih, kjer košnje pred 10. julijem zagotovo ne bo. Sicer lahko smatramo postavljanje prež za repaljščico za ekološko past.

6.) preprečevanje hitrega izsuševanja parcel

To lahko storimo z nameščanjem mikrozapornic na melioracijske jarke. Te zapornice ne bodo zadrževale poplav, pač pa imajo funkcijo pri daljšem zadrževanju vlage v tleh. Preventiva je vselej boljša opcija, zato se je potrebno vsaj v 1. varstveni coni zavzemati za omejen obseg vseh izsuševalnih del.

III/III – predlog za izdelavo celostne študije avifavne Radenskega polja

Datum povpraševanja za izdelavo te raziskave je neposrečeno sovpadal z obdobjem, ko je bila gnezditev ptic na Radenskem polju že v polnem razmahu. Za zgodnje gnezdilke že v zaključni fazi. Ker je bil odločilen termin popisov (okvirno je to april-junij) v veliki meri zamujen, popisov nismo izvajali s sofisticirano in zahtevno kartirno metodo, saj rezultati ne bi bili regularni. Zato smo v tej študiji izbrali drugačno terensko metodo, ki pa vseeno ni primerljiva z rezultati študij iz let 2000 in 2016.

Glede na izreden naravovarstveni pomen Radenskega polja za travniške vrste ptic predlagamo čimprejšnjo izdelavo celostne študije avifavne gnezdilke 1. varstvene cone, ki bo v celoti primerljiva s predhodnimi raziskavami.

Popisno obdobje bi trajalo od konca marca do konca junija. V tem času bi izvedli 6-8 ponovitev dnevnih kartirnih popisov ter 2-3 nočne popise. Rezultat take raziskave so absolutne, točne in natančne populacijske ocene in lokacije vseh gnezdilnih teritorijev. Dodatno bi izvedli popis pokošenosti ter kartirali osnovne habitatne tipe.

Na osnovi strokovnih podatkov, pridobljenih s celostno študijo avifavne Radenskega polja, je edino smiselno pripravljati, izvajati in prilagajati upravljalni načrt, ki je ustrezno implementiran z naravovarstvenimi ukrepi.

Viri

Bele N., Božič L., Medved A., Nose M. (2004): Travniki, košnja in kosci. Priporočila za pticam prijazne načine gospodarjenja s travniki. – DOPPS, Ljubljana.

Bibby C. J., Burgess N. D., Hill D. A., Mustoe S. (2000): Bird Census Techniques – 2nd edition. – Academic Press, London.

BirdLife International (2008): A range of threats drives declines in bird populations. <http://www.birdlife.org/datazone/sowb/casestudy/120>

BOŽIČ L. (2007): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic v letu 2007 za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine. Končno poročilo za MOP in MKGP. DOPPS – Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije.

Busch M, Katzenberger J, Trautmann S, et al. (2020): Drivers of population change in common farmland birds in Germany. Bird Conservation International 1–20. <https://doi.org/10.1017/S0959270919000480>

Denac K., Jančar T., Božič L., Mihelič T., Koce U., Kmecl P., Kljun I., Denac D., Bordjan D. (2018): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2018 in sinteza monitoringa 2016-2018. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana.

Donald PF, Green RE, Heath MF (2001): Agricultural intensification and the collapse of Europe's farmland bird populations. Proc R Soc B Biol Sci 268:25–29. doi: 10.1098/rspb.2000.1325

Gamser M. (v pripravi): Popis avifavne Kozjanskega parka v letu 2020. Poročilo. Naročnik: Javni zavod Kozjanski park. – DOPPS, Ljubljana.

HBW, BirdLife International (2017): Handbook of the Birds of the World and BirdLife International digital checklist of the birds of the world. Version 9.1. – <http://datazone/birdlife.org/species/taxonomy, 1.9.2017>.

Jančar T., Bračko F., Grošelj P., Mihelič T., Tome D., Trilar T., Vrezec A. (1999): Imenik ptic zahodne Palearktike. – Acrocephalus 20 (94-96): 97–162.

Klewein A. (2019): Erfahrungen und Erfolge des Kärntner Braunkehlchen-Schutzprojekts im Süden Österreichs. Whinchat 4, 6-15.

Kmecl P. (2019): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine - delno poročilo za leto 2019. – DOPPS, Ljubljana.

Kmecl P. & Šumrada T. (2018): Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine - končno poročilo za leto 2018. – DOPPS, Ljubljana.

Mihelič R. (2018): Spremembe v številčnosti gnezdil Radenskega polja med leti 2000 in 2016. Raziskovalna naloga.

PECBMS (2019): Trends and Indicators. <https://pecbms.info/trends-and-indicators/>. Accessed 22 Nov 2019.

Peterlin S. (2007): Radensko polje. Grosuplje, Občina Grosuplje, 134 str.

Poboljšaj K. (2000): Inventarizacija flore in favne na radenskem polju. Poročilo. – Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju.

Polak S. (2000): Inventarizacija ptic gnezdil Radenskega polja. V Poboljšaj K. (2000): Inventarizacija flore in favne na Radenskem polju. Poročilo. – Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju.

Schmeller D. S., Henle K., Loyau A., Besnard A., Henry P. (2012): Bird-monitoring in Europe – a first overview of practices, motivations and aims. *Nature conservation* 2: 41-57.

Siering M. & Feulner J. (2017): Implementation and control of artificial perches. *Whinchat* 2017 / 1: 66 – 70.

Trontelj P. (1994): Ptice kot indikator ekološkega pomena Ljubljanskega barja (Slovenija). *SCOPOLIA* 32, pp. 1-62. – Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana.

Uradni list RS (2011): Uredba o Krajinskem parku Radensko polje (15.12.2011) (Uradni list RS, št. 104/11).

Uradni list RS (2012): Odlok o Krajinskem parku Radensko polje (15.2.2012) (Uradni list RS, št. 16/12).

<https://www.radenskopolje.si/narava/posebnosti-narave/>